

عوامل گسترش جرایم اقتصادی و عدم ریشه کن شدن آن در کشورها

هادی ملک

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق مالی اقتصادی دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(hadi,malek694@gmail.com)

چکیده

جرم اقتصادی باعث تهدید امنیت اجتماعی میشود و برای جامعه مضر میباشد. افزایش جرم بخصوص جرم اقتصادی، خط قرمزی برای جوامع امروزی میباشد که دولت ها سعی دارند آن را کمتر کنند و بستر ایجاد این جرم از بین برود. جرایم اقتصادی اخیرا رشد روز افزونی داشته که بنگاه های اقتصادی زودبازده و بزرگ را سوی انحلال سوق داده یا باعث کندی حرکت اقتصادی آنها شده است. جرایم اقتصادی عبارت اند از جرایمی که علیه اقتصاد کشور ارتکاب مییابند یا به این قصد انجام میشوند یا درعمل موجب اختلال در نظام اقتصادی کشور میگردد. جرائم اقتصادی شرایطی را فراهم می کنند که در سایه آن، ارتکاب به انواع جرایم تسهیل می یابد برقراری و حفظ نظم اقتصادی در گرو مبارزه با اخلاکگران در نظام اقتصادی و مجرمان اقتصادی است. کسی که به جرایم اقتصادی مرتکب میشود میتواند هر فردی از اعضای جامعه اعم از کارکنان دولت یا دیگر طبقات اجتماعی باشد.

واژگان کلیدی: جرایم اقتصادی_جرم_جامعه_امنیت اجتماعی_نظام اقتصادی

مقدمه

در جرایم اقتصادی، هدف اولیه و اساسی، حفظ و حمایت از سیستم اقتصادی یعنی ساختارهای مرتبط با تولید، توزیع و مصرف مال و ثروت است مثل پولشویی و اخلال در نظام پولی یا ارزی کشور. جرم هایی را که برای دستیابی به یک امتیاز مالی ارتکاب می یابد جرم های اقتصادی می نامند گسترش این جرایم نشانه عدم موفقیت در پیشگیری و حتی مبارزه با جرایم اقتصادی است

جرایم اقتصادی همگی یک خصوصیت مشترک دارند؛ همگی مجرمان این جرایم به دنبال کسب ثروت های فراوان در یک مدت کوتاه و با زحمت کم هستند

مهمترین جرایم اقتصادی عبارتند از: تحصیل مال نامشروع، قاچاق کالا و ارز، قاچاق مواد مخدر، اخلال در نظام اقتصادی کشور، پولشویی، اخذ پورسانت، اختلاس، رشا و ارتشا، مداخله در معاملات دولتی و فرار از مالیات (۱)

اهداف:

گسترش جرایم اقتصادی و لطمات جبران ناپذیر اقتصادی و حتی اجتماعی و فرهنگی به بار می آورند. بنابراین این تحقیق، در رابطه با گسترش جرایم اقتصادی و نگرانی های حاصل از آن در جامعه ایران است.

گفتار اول

مفهوم جرم اقتصادی: رفتار مجرمانه ای است که توسط افراد با سطح هوش و نفوذ بالا و با استفاده از ابزارهای قدرتمند، در پی کسب امتیازات مالی، در بستر نظام اقتصادی (تولیدی - توزیعی، پولی و ارزی، گمرکی، مالیاتی، بانکی، حمل و نقل و مصرف) با قصد ضربه زدن به سیستم اقتصادی ارتکاب می یابد و در نتیجه موجب اختلال عمده در چرخه نظام و فعالیت های اقتصادی می گردد.

جرم اقتصادی یکی از مفاهیم جدید جامعه مدرن است که به لحاظ تهدیدات آن نسبت به ثبات و امنیت جوامع، سنت ها و ارزش های دموکراسی، ارزش های اخلاقی و عدالت، توسعه پایدار و حاکمیت قانون بیش از پیش موجب نگرانی شده است

گفتار دوم

ویژگی و آثار جرایم اقتصادی ۱_ جرم اقتصادی دارای مفهومی گسترده تر از جرایم کسب و کار است. همین گستردگی موجب شده تا جرایم اقتصادی ویژگی هایی به این شرح داشته باشد:

۱_ در قالب تجارت و فعالیت های حرفه ای به طور عمده عاملان به دنبال سود است.

۲ - به صورت یک مجموعه یا سیستم منسجم و سازمان یافته رفتار می کند

۳_ باید با استفاده از فعالیت های تجاری ،

صنعتی و فنی ، قانونی و حرفه ای صورت بگیرد مرتکبین

۴_ به طور کلی و نه الزاماً از یک موقعیت یا قدرت اجتماعی یا سیاسی یا هر دو برخوردارند (۲)

جرایم اقتصادی بی تردید از نظام سیاسی و نظام اقتصادی هر جامعه که در واقع محیط اجتماعی عمومی هر کشور را تشکیل میدهند، متأثر میشود. به عبارت دیگر بین گونه و میزان جرایم اقتصادی و نظام اقتصادی حاکم رابطه مستقیم وجود دارد. در حقیقت جرایم اقتصادی ارتباط تنگاتنگ با قدرت سیاسی و نوع آن دارد؛ چنان که بزهکاری در ارتباط با چرخه های مختلف نظام اقتصادی (تولید، توزیع، حمل و نقل و...) و فضای کسب و کار، تغییر پیدا میکند» (۳)

گفتار سوم

«انگیزه مرتکبین جرایم اقتصادی و عوامل موثر بر آنها»

_ نظریه فونتان: ایشان انگیزه را دلیل ارتکاب جرم توسط مجرمان اقتصادی معرفی میکند و در انگیزه سه عامل را مؤثر می داند:

۱_ عوامل روانی و فردی مثل ناپختگی اقتصادی

یا گذشته ناموفق و...

۲- عوامل اجتماعی: قضاوت دیگران، محیط پیرامون که بخشی از شخصیت افراد را تشکیل میدهد و فرد تلاش میکند از هر طریقی ثروت اندوزی کند .

۳_ عوامل مادی: جنون کسب پول و مادیات چنان است که عقلانیت آنها را متوقف میکند در نتیجه دست به ارتکاب جرم میزنند

_ نظریه کوراکیس: وی جرایم اقتصادی را ناشی از سه عامل تاریخی، محیطی و فردی میداند. او عامل تاریخی را در سه فرایند افزایش جمعیت، توسعه شهرها و توسعه صنعت و فناوری که مسئولیت اشخاص حقوقی را نشانه میروود بیان میکند.

برای عامل محیطی دو رکن جامعه در مفهوم کلان که افراد را به مصرف هر چه بیشتر ترغیب میکند و فناوری نوین که جرایم اقتصادی را مورد بررسی قرار میدهد. این عوامل عبارتند از:

- ۱- ضعف مبارزه با جرم اقتصادی یا سبک بودن ضمانت اجرای این جرایم
- ۲- ارتباط محافل سیاسی با محافل قدرت و سیاست. آنها در تدوین لوایح اثرگذارند و با خدماتی که به محافل قدرت میکنند، توقعاتی از این مسعولان دارند.
- ۳- موقعیت اجتماعی بزهکاران که موقعیت اعتمادساز است و میتواند جرم را باشد
- ۴- فناوری که باعث سهولت ارتکاب این جرایم توسط افراد صاحب فن شده است
- ۵- جهانی شدن که از دو بعد قابل بررسی است. اول آنکه جهانی شدن اقتصاد در قالب شرکتهای چند ملیتی متبلور شده است و با ورود این شرکت ها ارزشهای اقتصادی را به دنبال دارد.
- و همچنین جهانی شدن معنوی که از طریق اسناد بین المللی صورت میپذیرد. جهانی شدن اقتصاد زمینه سوءاستفاده های بین المللی را فراهم میکند (۴)

تقسیم بندی جرم اقتصادی از نظر نظر پروفیسور تراکمن:

جرم اقتصادی به دو گروه تقسیم می شود. گروه اول فعالیت های اقتصادی اساساً نامشروع و غیرقانونی است نظیر شرطبندی و قمار و گروه دوم جرایمی است که به منظور تحصیل سود در راستای فعالیت های اقتصادی پس از تأسیس قانونی تشکیلات اقتصادی اتفاق میافتد که شامل سوءاستفاده از سرمایه مورد استفاده در تشکیلات اقتصادی و فعالیت های منجر به ضرر شرکای اقتصادی، سهامداران و اشخاص ثالث، سوءاستفاده از سرمایه های امانی شرکت و انجام اقدامات علیه کارگران مانند تخلف از حداقل دستمزدها، نقض قوانین رقابت تجاری، نقض حقوق مصرف کننده و جرایم زیست محیطی و تخلفات نقض منافع دولت مانند فساد مالی و تقلب مالیاتی می شوند (۵)

گفتار چهارم

«عوامل گسترش جرم اقتصادی»

۱- محیط اجتماعی یکی از اثرگذارترین عوامل و زمینه های بروز جرم به شمار میرود. به دلیل اینکه این مطالعه در حوزه مطالعات بین رشته ای دسته بندی میشود و محوریت موضوع با گرایش اقتصادی است، بنابراین تمام عوامل مرتبط با بحث جهت حفظ یکپارچگی مطلب عبارتند از محیط خانوادگی، محیط، محیط های شغلی، محیط های تفریحی و میزان دسترسی افراد به شادی های مفرح و سالم (۶) (۷)

۲- محیط های تحصیلی و میزان دسترسی به امکانات آموزشی، وسایل ارتباط جمعی و مهاجرت و حاشیه نشینی (۸)

۳- محیط اقتصادی جوامع نیز به نوبه خود در تأثیرگذاری بر جرم و ناهنجاری در سطح کلان تأثیر بسزایی دارد. بدون تردید فقر، نابرابریهای اقتصادی و بیکاری در زمره مهمترین معضلات جامعه بشری است که از جایگاه ویژه ای بین سایر مسائل اقتصادی برخوردار است. فقر از بنیادی ترین مشکلات زندگی انسان است که با وجود پیشرفت و توسعه گسترده در زندگی بشری نه تنها از میزان آن کاسته نشده است، بلکه بر طبق آمارهای موجود در حال افزایش است. مشکلات فقر صرفاً منحصر به پیامدهای خود فقر نمی باشد، بلکه مشکلات این مسئله اقتصادی زمانی شدت می یابد که آن بستر ساز انحرافات میگردد و در واقع مکانیزم تأثیرگذاری اقتصاد بر اجتماع عموماً از کانال فقر، بیکاری و نابرابری نشأت میگیرد. ارتباط بین فقر و انحرافات اجتماعی موضوعی نو و بدیع نیست و جوامع انسانی طی حیات خویش به نوعی با این دو مقوله درگیر بودند. ارتباط بین فقیران، گرسنگان و بیخانمانها با سارقان، قاتلان، معتادان در حوزه های مختلف علمی از قبیل علوم اجتماعی، اقتصادی و روانشناسی موضوع تحقیق و پژوهشهای مختلف قرار گرفته است و از منظرهای گوناگون به آن توجه گردیده است. به گونه ای که در هر زمان و به تناسب شرایط، امکانات و فضای جامعه راه حل هایی در برخورد با آن در نظر گرفته شده است. در جامعه شناسی فقر معمولاً به برآورده نشدن نیازهای اساسی بشر به حد کفایت تعریف شده است

(۹)

۱_۴

محیط فرهنگی در جرم شناسی، تمام جنبه های فرهنگی هر اجتماع اعم از آداب، رسوم، اخلاقیات، اعتقادات و نیز مؤسسات مربوط به تعلیم و تربیت و تمام امور مربوط به آنها است که به نحوی از انحاء شخصیت اطفال و نوجوانان را تحت تأثیر قرار داده و عامل مؤثری در میزان بزهکاری آنان محسوب میشود (۱۰)

۱_۵

بیکاری

بیکاری یکی از عوامل مهم جرایم اقتصادی است

که مقدمات ارتکاب جرم را فراهم میکند. در بیکاری سطح درآمد مردم کم شده و مردم به انجام جرم ترغیب میشوند. مانند سرقت که نوعی جرم اقتصادی محسوب میشود. و به جرایم مربوط به اموال است.

«گفتار پنجم»

«عوامل دیگر ریشه کن نشدن جرایم اقتصادی:»

عوامل زمینه ساز جرایم اقتصادی در بازارهای اقتصاد ایران، در واقع، همان نقاط آسیب پذیری اقتصاد ایران هستند که در مورد آنها بحث های زیادی به صورت کارشناسی و عمومی صورت گرفته است. از جمله مهمترین این عوامل می توان به حجم بالای نقدینگی، عدم تناسب رشد نقدینگی و نرخ تورم، مشکلات و شکنندگی سیستم بانکی و نرخ های بالای سود بانکی، رشد بالای بدهی های عمومی، وابستگی به نفت، وابستگی تولید به واردات واسطه ای و سرمایه ای، عدم تناسب روابط اقتصادی بین المللی و سیاست خارجی کشور، فساد، ضعف حاکمیت قانون و تنزل سرمایه اجتماعی اشاره کرد که هر یک به نحوی زمینه را برای بی ثباتی اقتصاد کشور فراهم کرده اند (۱۱)

«نتیجه گیری»

در واقع جرایم اقتصادی، جامعه و نظام اقتصادی کشورمان را بسیار تحت تأثیر قرار می دهد. جهت حمایت از نظام و چرخه اقتصادی کشور باید از اقدامات مرتکبین این جرایم جلوگیری کرد زیرا با به وقوع پیوستن جرایم اقتصادی کل افراد جامعه متضرر می شوند. همچنین آثار و تبعات اجتماعی اینگونه جرایم غیر قابل گذشت هستند و به همین علت تعقیب و محاکمه متهمین اقتصادی منوط به طرح شکایت شاکی خصوصی نبوده و دادستان خود مکلف به تعقیب و اعلام جرم علیه متهمین آن است. بنابراین بایستی برای جلوگیری از گسترش جرایم اقتصادی و آثار و پیامدهای آن تدابیری مناسب اتخاذ گردد. همچنین ما تعریف دقیقی از جرایم اقتصادی در قانون نداریم که این خود باعث افزایش اینگونه جرایم میشوند. و بیکاری نیز زمینه ارتکاب جرم را فراهم میکند زیرا هنگام بیکاری افراد به انجام جرم خصوصا جرایم اقتصادی تحریک میشوند. همچنین در شهرها ارتکاب جرم نسبت به روستاها کمتر است زیرا روستاها فضای کوچکی دارند و افراد بعلت شرایط موجود روستا، به انجام جرم ترغیب کمتری دارند. که بایستی برای همگی این مشکلات تدابیر مناسبی اتخاذ گردد و در نتیجه این گونه جرایم ریشه کن شوند.

«منابع»

۱_ .کمالی، یحیی (۱۳۹۲)، «تأثیر شفافیت اقتصادی در پیشگیری و مبارزه با فساد اقتصادی»، مرکز مطالعات و پژوهش های سلامت اداری و مبارزه با فساد، سال ششم، ماره ۴۹

۲_ JoseRico “Notes introductives a letude de la Criminalite des affaires”, luniversite dc montreal, 2012

12th National Conference on Management & Humanistic Science Research in Iran

14 September 2022 - University of Tehran

دوازدهمین همایش ملی پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران

محل برگزاری: دانشگاه تهران

۲۳ شهریور - ۱۴۰۱

OxfordCert
UNIVERSAL

۳_گسن، ریمون (۱۳۹۳)، جرم‌شناسی بزهکاری اقتصادی، تحقیق و ترجمه شهرام ابراهیمی، چ ۳، تهران: نشر میزان

۴_Matthews, Roger (2014). Rational Choice, Routine Activities and Situational Crime Prevention, *Realist Criminology*, PP. 72-93.

- ۵_ دادخدایی، لیلا، (۱۳۹۱)، «مفهوم جرم اقتصادی و تحولات آن»، مجله تعالی حقوق،
- ۶_ تاجزمن، دانش (۱۳۶۲)، (مجرم کیست جرم‌شناسی چیست؟)، تهران: انتشارات کیهان
- ۷_ قاسمی روشن، ابراهیم (۱۳۸۹)، (عوامل اجتماعی جرم)، پایگاه خبری سراج
- ۸_ نجفی توانا، علی (۱۳۷۷)، (جرم‌شناسی)، تهران: انتشارات خیام.
- ۹_ افروغ، عماد (۱۳۷۹)، (چشم اندازی نظری به تحلیل طبقاتی و توسعه، تهران: انتشارات فرهنگ دانش
- ۱۰_ افشار، اسداله (۱۳۸۹)، (جرم، بزه و اجتماع)، پورتال اینترنتی پایگاه خبری سراج
- ۱۱_ معاونت پژوهش های اقتصادی مجلس شورای اسلامی، تحلیل تحولات اخیر اقتصاد ایران، مرداد